

กระบวนการค้ามนุษย์ของแรงงานข้ามชาติลาวในจังหวัดมหาสารคาม

Entering Human Trafficking: A Case Study of The Mobility of Laos Labors in Maha Sarakham Province

ยุภาพร ยูภาศ¹

Yupapron Yupas¹

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาเรื่อง “กระบวนการเข้าสู่สถานการณ์การค้ามนุษย์ของนักศึกษา” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการเข้าสู่สถานการณ์การค้ามนุษย์ของนักศึกษา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งในระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูลและการสังเคราะห์ข้อมูลพบเส้นทางของกระบวนการค้ามนุษย์ของแรงงานข้ามชาติ ที่เป็นสัญชาติลาว ในเขตพื้นที่วิจัยในจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเป็นข้อค้นพบที่สำคัญจากการวิจัย โดยผู้ให้ข้อมูลประกอบไปด้วยแรงงานข้ามชาติที่ถือสัญชาติลาว จำนวน 5 คน และบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นคนสัญชาติไทย จำนวน 10 คน โดยมีเครื่องมือคือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแนวทางการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการจำแนกข้อมูลจัดกลุ่มข้อมูล ด้วยการวิเคราะห์แก่นสาร ความหมาย และความสัมพันธ์จนได้ข้อสรุป

ผลการศึกษาพบว่า สภาพปัญหาการกระทำผิดของแรงงานข้ามชาติ การลักลอบเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมาย การถูกบังคับจากนายจ้าง และปัญหาด้านเศรษฐกิจและความยากจน ล้วนมีผลต่อการตัดสินใจเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์ ทั้งที่ปรากฏในแบบของความเต็มใจและไม่เต็มใจ ผู้ถูกค้าซึ่งเป็นแรงงานข้ามชาติลาวแสดงออกมาในลักษณะของการค้าบริการทางเพศ และเป็นเพศหญิง ซึ่งมีความสัมพันธ์กับนายหน้าค้ามนุษย์ในลักษณะของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ที่สะท้อนออกมาในลักษณะที่เป็นนายหน้าค้ามนุษย์ที่มุ่งจัดหาแรงงานข้ามชาติส่งให้นายจ้างโดยตรง ส่วนมากจะเป็นสถานประกอบการร้านอาหารและธุรกิจบันเทิง ที่แสดงออกมาในลักษณะต่างคนต่างดำเนินงานตามที่ได้รับมอบหมาย เพื่อแลกกับค่าจ้าง และที่อยู่อาศัย โดยแรงงานข้ามชาตินี้จะปกปิดสัญชาติของตนเองและพยายามเลียนแบบพฤติกรรมของผู้หญิงไทยที่ทำงานในลักษณะเดียวกัน

คำสำคัญ : กระบวนการค้ามนุษย์, แรงงานข้ามชาติ

¹ รองศาสตราจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

¹ Associate Professor, faculty of Political Science and Public Administration Rajabhat Maha Sarakhan University

Abstract

This article is part of a study entitled “the processes of entering the human trafficking market.” It is qualitative research project. The trafficking path of migrant workers was identified by a native of Laos and the research area was Maha Sarakham province. The informants included 5 Lao migrant workers and 10 related Thai nationals. The tools were in - depth interviews and Non-Participant Observation. Data analysis was by classification, data grouping with meaning analysis, and relationship.

The study revealed that migrant workers are often forced to violate immigration laws due to employer's actions or related poverty issues. These and other economic considerations affect the decision to enter the trafficking process. Trafficked Lao migrants are represented in the sex trade, and it is the female who has a relationship in terms of a “power relationship”. The power relationship dictates who will or will not receive preferential treatment from the traffickers. Preferential treatment sometimes means the migrants will be presented directly to an employer instead of having to pay more to middle men. Most employers are establishments, restaurants and entertainment businesses. There are different tasks assigned in exchange for wages and housing. The migrant workers interviewed for this report concealed their nationality and attempted to mimic the behavior of Thai women, who work in the same manner.

Keywords : human trafficking, migrant workers

บทนำ

การเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาตินับว่าเป็นปรากฏการณ์ที่ยังถือได้ว่าเป็นความสำคัญในสังคมโลกที่มีการติดต่อ เชื่อมโยงกันทางเศรษฐกิจ การเมือง รวมทั้งการแลกเปลี่ยนทางสังคม วัฒนธรรมมาก ในส่วนของประเทศไทยนั้นพบว่าการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติอย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการข้ามพรมแดนระหว่างประเทศที่มีพื้นที่ติดกัน เช่น ไทย-พม่า ไทย-ลาว ไทย-กัมพูชา และ ไทย-มาเลเซีย แต่ไม่ใช่ว่าปรากฏการณ์ใหม่ แต่เรื่องราวของการย้ายถิ่นนั้นมีมานานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จากความสำคัญนี้ได้มีผู้ศึกษาสาเหตุและปัจจัยที่ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานและการข้ามพรมแดนซึ่งสรุปได้ว่า สาเหตุสำคัญนั้นเกิดมาจากการที่ประเทศต้นทางเป็นปัจจัยผลักดันทางด้านเศรษฐกิจที่สูงกว่าท้องถิ่นเดิม รวมทั้งปัจจัย

ทางการเมือง การเข้ามามีอิทธิพลทั้งทางการเมืองและการเข้ามาหางานทำเพื่อยกระดับทางเศรษฐกิจ แต่ถึงอย่างไรก็ตาม การเข้ามาของแรงงานเหล่านี้มีทั้งที่เข้ามาอย่างถูกต้องตามกฎหมายและเข้ามาอย่างผิดกฎหมาย หรือที่ทราบว่าเป็นการลักลอบเข้ามาตามช่องทางหรือพรมแดนตามธรรมชาติอื่น

รัฐบาลไทยได้เริ่มมีนโยบายอนุญาตให้มีการจ้างแรงงานข้ามชาติจากประเทศเพื่อนบ้านที่มีสถานะเป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมายโดยอาศัยอำนาจตามพ.ร.บ.คนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 และพ.ร.บ.การทำงานคนต่างด้าว พ.ศ. 2521 อนุญาตให้จ้างผู้หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายอยู่ระหว่างการรอการส่งกลับ แต่อนุญาตให้อาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นการชั่วคราว ตั้งแต่พ.ศ. 2535 โดยเริ่มให้มีการจ้างแรงงานข้ามชาติจากพม่าในพื้นที่จังหวัดชายแดนไทย-พม่า 9 จังหวัด เชียงราย

เชียงใหม่ กาญจนบุรี ตาก ระนอง ประจวบคีรีขันธ์ แม่ฮ่องสอน ราชบุรี (ภายหลังเพิ่มจังหวัด) หลังจากนั้นก็เปิดให้มีการจ้างแรงงานข้ามชาติเพิ่มขึ้นเป็นสามสัญชาติ คือ พม่า ลาว และกัมพูชาในพื้นที่จังหวัดอื่นๆ ที่ขาดแคลนแรงงาน เช่น จังหวัดที่มีการประกอบกิจการประมงทะเล ต่อมาในปี พ.ศ. 2539 ได้เพิ่มจำนวนเป็น 43 จังหวัด 7 กิจการ และขยายไปสู่พื้นที่อื่นๆ ในปี 2541 เป็น 54 จังหวัด 47 กิจการ โดยหลังจากปี 2541 นโยบายแรงงานข้ามชาติเป็นนโยบายปีต่อปีมาโดยตลอด ในปี 2542-2543 ให้จ้างงานได้เพิ่มขึ้นอีก 43 จังหวัด 18 กิจการ จนครบ 76 จังหวัดในปี 2544 และมีกิจการที่อนุญาตทำงานทั้งสิ้น 10 กิจการ ปี 2545 ได้รวมกิจการที่อนุญาตให้ทำเข้าเป็น 6 กิจการ จนกระทั่งปี 2547 รัฐบาลไทยมีนโยบายการจัดการแรงงานต่างด้าวทั้งระบบ โดยให้แรงงานต่างด้าวที่ทำงานในประเทศไทยทั้งหมด ไม่ว่าจะเคยขออนุญาตทำงานหรือไม่ รวมทั้งครอบครัวผู้ติดตาม มาขึ้นทะเบียนรายงานตัวต่อกระทรวงมหาดไทย และขออนุญาตทำงานกับกระทรวงแรงงานโดยมีจุดประสงค์ที่ต้องการทราบจำนวนแรงงานข้ามชาติในประเทศไทยทั้งหมด เพื่อนำไปสู่กระบวนการทำให้ถูกกฎหมาย (Legalization) โดยการให้ประเทศต้นทางพิสูจน์สัญชาติและออกเอกสารแทนหนังสือเดินทางต่อไป (Kerdmongkol, A., 2007)

ในส่วนของจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือภาคอีสานนั้นพบว่าโรงงานอุตสาหกรรมที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของแรงงานข้ามชาติที่เข้ามาอย่างผิดกฎหมายจากประเทศเพื่อนบ้าน เช่น สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทั้งนี้เป็นเพราะในเขตภาคอีสานนั้นมีโรงงาน อุตสาหกรรมในเขตพื้นที่จำนวน 17 แห่ง ประกอบไปด้วย โรงงานผลิตเบียร์ ผลิตแป้งมันสำปะหลัง ผลิตน้ำตาล ผลิตเหล็ก ผลิตแหวน ดาข่าย ตัดเย็บเสื้อผ้า ผลิตรองเท้า ผลิตเครื่องปั้นดินเผา ผลิตเยื่อกระดาษ ผลิตน้ำตาล ผลิตสุรา ผลิตเอทานอล เพื่อใช้เป็นเชื้อเพลิง ผลิตเชือก ผลิตอุปกรณ์ อิเล็กทรอนิกส์

(Khon Kaen Provincial Industry Office, 2007) จากภาวะเศรษฐกิจ สังคม ชุมชนของท้องถิ่น ที่มีความต้องการแรงงานในอัตราที่เพิ่มมากขึ้น และมีอัตรา การจ้างงานที่สูง นับว่าเป็นปัจจัยที่เป็นแรงผลักดันให้ แรงงานอพยพพม่ามาทำงานในพื้นที่อีสานนครของ ภาคอีสาน ประกอบกับความคาดหวังในการดำเนินชีวิต ที่ดีขึ้น มีความปลอดภัยทั้งสุขภาพกาย สุขภาพจิตใจที่ดี มีผลต่อการดำเนินชีวิตในครอบครัว (Kaopanya, K., 2011)

จังหวัดมหาสารคามนั้นสถานการณ์ของแรงงานต่างชาตินั้นยังไม่ได้มีแนวโน้มว่ารุนแรงมากนัก ส่วนมากยังอยู่ในระดับที่สามารถควบคุมได้ ซึ่งแรงงานต่างชาติที่พบจำนวนมากจะเป็นเชื้อชาติลาวและพม่า ซึ่งเข้ามาทำงานในธุรกิจประมง อุตสาหกรรมแหวน ปลูกสัตว์และกลีกรวม แต่ยังคงพบว่ามีแรงงานที่เป็นหญิงจะมีบางส่วนที่ทำงานในธุรกิจประกอบการร้านอาหาร และธุรกิจบันเทิง ซึ่งในประเภทของธุรกิจเหล่านี้ที่ได้เอื้อให้เกิดปรากฏการณ์ของการค้ามนุษย์ในลักษณะทางเพศ ไม่ว่าจะเป็นการค้าประเวณี หรือการขายบริการทางเพศขึ้น

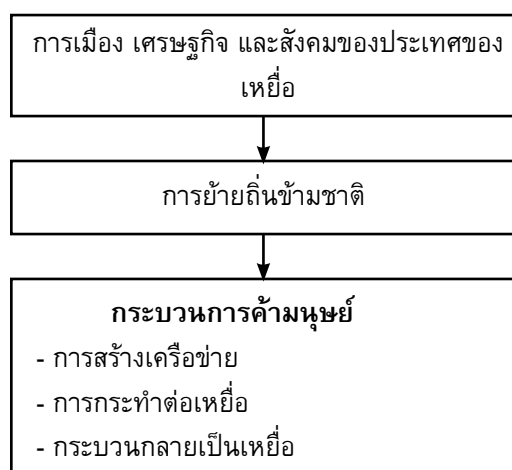
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการค้ามนุษย์ของแรงงานข้ามชาติลาวในจังหวัดมหาสารคาม

แนวคิด ทฤษฎี และกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ในบทความนี้ใช้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการย้ายถิ่นข้ามชาติ (Transnational Migration) ซึ่งนำมาวิเคราะห์ถึงลักษณะของแรงจูงใจที่เป็นสาเหตุและการตัดสินใจย้ายถิ่น ผ่านเครือข่ายทางสังคม (Castles & Miller, 1993 ; De Jong & Fawcett, 1981) ที่ก่อให้เกิดการตัดสินใจย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นข้ามชาติของแรงงานลาวที่ถูก

ทำให้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการค้ามนุษย์ข้ามชาติ ที่ปรากฏในลักษณะของการจัดหา การซื้อ การขาย การขนส่ง การหน่วงเหนี่ยวกักขัง การจัดให้อยู่อาศัย หรือการรับไว้ซึ่งบุคคลใด และถูกควบคุมด้วยวิธีการต่างๆ รวมทั้งถูกแสวงหาประโยชน์ในลักษณะต่างๆ ตามกรอบของแนวคิดการค้ามนุษย์ข้ามชาติ (Transnational Human Trafficking) ดังกรอบแนวคิดในวิจัยครั้งนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ มีหน่วยในการวิเคราะห์เป็นปัจเจกบุคคล ผู้ให้ข้อมูลมี 2 กลุ่ม กลุ่มแรกเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย 1) แรงงานข้ามชาติชาวลาวที่แสดงออกมาในลักษณะของการค้าบริการทางเพศ และเป็นเพศหญิง ซึ่งมีความสัมพันธ์กับนายหน้าค้ามนุษย์จำนวน 5 คน และ 2) เป็นบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับแรงงานข้ามชาติลาวที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ทั้งในลักษณะของผู้ใช้บริการ เจ้าของกิจการที่แรงงานข้ามชาตินั้นทำงานอยู่ และนักค้าที่เป็นนายหน้าในการจัดส่ง จำนวน 10 คน

เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แนวทางสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้

เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ย้ายถิ่นที่ตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ข้ามชาติ และผู้ที่เกี่ยวข้อง ตามแนวทางสัมภาษณ์ชุดที่ 1 และชุดที่ 2 ตามลำดับ ในประเด็นหลักคือ รูปแบบเครือข่าย ซึ่งประกอบด้วยประเด็นลักษณะขององค์กรประกอบ ความสัมพันธ์ทางสังคม โครงสร้างความสัมพันธ์ ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการย้ายถิ่นที่ได้ใช้การตรวจสอบข้อมูลโดยการนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์แต่ละครั้งไปอ่านให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักฟัง เพื่อเปิดโอกาสให้ตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลโดยตรง และยังได้ยกคำพูดโดยตรงจากผู้ให้ข้อมูลในบางประเด็นที่สำคัญไว้ในผลการวิจัย (Maxwell, 1992; 1996) ส่วนการสัมภาษณ์บุคคลากรที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการต่อต้านการค้ามนุษย์ข้ามชาติ ใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ตามแนวทางสัมภาษณ์ชุดที่ 3 ในประเด็นหลัก รูปแบบเครือข่ายการค้ามนุษย์ นอกจากนี้แล้วผู้วิจัยได้เพิ่มเติมประเด็นที่เป็นกรอบวิเคราะห์เพื่อให้เห็นกระบวนการค้ามนุษย์ของแรงงานข้ามชาติมากขึ้น ประกอบไปด้วย 1) กระบวนการย้ายถิ่นที่ได้เข้ามาสู่ประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศปลายทางว่าได้มาอย่างไร 2) กระบวนการที่ทำให้เข้ามามีการกลายเป็นผู้ขายบริการทางเพศนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร และแรงงานได้รู้ตัวมาก่อนหรือไม่

ประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งระหว่างเก็บรวบรวมข้อมูลและหลังเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยการตรวจสอบความเที่ยงตรงและความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลตามเทคนิคสามเส้า ด้วยวิธีการตรวจสอบกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลคนเดียวกัน โดยใช้แนวทางสัมภาษณ์แบบเดียวกันแต่ต่างเวลากัน และการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลที่มาจากหลายกลุ่ม (McMillan & Schumacher, 2002; Patton, 1990; Denzin, 1970) ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูล กระทำโดยการจำแนกข้อมูล จัดกลุ่มข้อมูล และสังเคราะห์แบบแผนความสัมพันธ์

ผลการวิจัย

ในบทความนี้ผู้เขียนจะเรียกแรงงานข้ามชาติที่ย้ายถิ่นมาจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ว่า แรงงานลาว และเรียกผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวกับกระบวนการค้ามนุษย์ทั้งที่เป็นนายหน้า เป็นเจ้าของกิจการที่แรงงานลาวทำงานอยู่ ว่า นักค้า และเรียกผู้ใช้บริการทางเพศของแรงงานข้ามชาติลาวว่า ลูกค้า ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

สถานการณ์การค้ามนุษย์ในพื้นที่วิจัย

การแสดงออกในลักษณะของการแอบแฝง การบริการทางเพศนั้น ในพื้นที่ที่วิจัยพบว่า จะปรากฏในร้านอาหาร ธุรกิจบันเทิง ผับ บาร์ และร้านคาราโอเกะ ซึ่งจากการสำรวจในปี 2559 โดยฝ่ายปกครอง จังหวัดมหาสารคาม มีจำนวน 30 แห่ง ซึ่งในจำนวนนี้ได้ถูกปิดบริการไปแล้ว 11 แห่ง เมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน 2559 และผลจากการสำรวจพบว่าสถานบริการบางแห่งนั้นได้มีการแฝงให้บริการทางเพศและการให้บริการนั้นทั้งหมดเป็นเพศหญิงและมีสัญชาติลาวและเวียดนาม แต่สัดส่วนของหญิงชาวลาวจะมีจำนวนมากกว่า จากการสัมภาษณ์ผู้ให้บริการนั้นพบว่า เข้ามาทำงานโดยเริ่มต้นจากการเป็นแรงงานในร้านดังกล่าวก่อนที่จะผันตัวเองมาเป็นผู้ให้บริการ จากประวัติที่ได้จากการสัมภาษณ์นั้นพบว่าแรงงานลาวเหล่านี้เคยทำอาชีพบริการในร้านอาหารและร้านคาราโอเกะมาก่อน ซึ่งแรงงานลาวเหล่านี้จะใช้คำเรียกแทนตัวเองว่า “สาวบริการ” หรือ “สาว” หรือ “น้อง” ดังคำสัมภาษณ์จากนางสาวไก่ (นามสมมุติ)

“...เคยทำงานร้านคาราโอเกะในเขตหนองคาย และบึงกาฬ มาก่อน อยู่ทีลาวมีสามีแล้วแต่สามีไม่ได้ตามมา และรายได้ที่นี้ดีกว่าที่ที่เคยทำมาก่อน เพราะทางนั้นมีคนทำงานแบบนี้เยอะแล้ว...ตอนที่มีคนมาติดต่อ เขาชวนทำเสิร์ฟ ต่อมาก็ชวนให้บริการ โดยส่วนตัวรู้สึกว่าการไทยที่ใช้บริการที่นี้นั้นดูสะอาดและปลอดภัย...”

(สัมภาษณ์นางสาวไก่ เมื่อ 5 มกราคม 2560)

สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์จากกัปตันหัวหน้าร้านอาหารแห่งหนึ่งที่ได้สะท้อนมาว่า แรงงานชาวลาวนั้นตอนแรกมาทำงานเสิร์ฟ และเมื่อเห็นคนที่ทำงานบริการมีรายได้ที่ดีกว่าการทำงานของตนเองมาทำงานบริการด้วยความเต็มใจ แต่ทางร้านนั้นไม่ได้สนใจว่าแรงงานลาวหรือหญิงลาวคนนั้นมีอายุเท่าไร ยังเป็นเยาวชนหรือไม่ ดังคำให้สัมภาษณ์ของเจ้าของธุรกิจ

“...หญิงสาวชาวลาวนั้นให้ความร่วมมือในการทำงานมากกว่า เพราะว่าทำงานบริการที่นี้ไม่มีใคร รู้จัก เพราะไกลบ้าน แต่ถ้าเป็นคนไทยจะไม่เลือกทำงานนี้ ส่วนมากคนไทยจะมาทำงานเชียร์เบียร์หรืองานเสิร์ฟที่เท่านั้น และแรงงานลาวนั้นไม่เกี่ยงค่าจ้าง โดยทางร้านนั้นจะคิดค่าแรงให้เพียงวันละ 100 บาท แต่ในราคาแบบนี้คนไทยจะไม่ยอมทำ แต่แรงงานลาวจะยอม เพราะมองว่ารายได้จากการทิปจากลูกค้านั้นมีมากกว่าค่าจ้างรายวัน”

(สัมภาษณ์เจ้าของธุรกิจ เมื่อ 10 ธันวาคม 2559)

จากผลของการสัมภาษณ์ทำให้เชื่อได้ว่า แรงงานข้ามชาติลาวนั้นยังไม่ได้รับสิทธิในการคุ้มครองตามหลักสากล ดังจะเห็นได้จากการเข้ามาทำงานภาคบริการนี้ นายจ้างไม่ได้ให้ความสนใจว่าแรงงานข้ามชาติคนนี้มีอายุเท่าไร ขอให้สามารถทำงานตอบสนองลูกค้านั้นได้เป็นพอ ผลของคำถามสัมภาษณ์ได้สนับสนุน แนวคิดชายขอบ ที่คนในสังคมนั้นๆ มองว่ากลุ่ม คนที่เคลื่อนย้ายเข้ามาทำงานเป็นเพียงคนต่างด้าว จากประเทศที่มีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจต่ำ และไม่มีอำนาจในการต่อสู้ เรียกร้องสิทธิ ไม่กล้าต่อรอง ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะแรงงานข้ามชาตินั้นเข้ามาอย่างผิดกฎหมายขาดความรู้

แรงงานข้ามชาติที่เป็นกลุ่มเป้าหมายหลาย คนให้ข้อมูลที่น่าสนใจไว้ว่า ศักยภาพทางการศึกษา

ของประเทศเขานั้นไม่มีการศึกษาภาคบังคับ ไม่
ต้องเรียนหนังสือก็ได้ ดังข้อมูลที่ได้จากจอย (นาม
สมมติ)

“...ที่เมืองลาวไม่เรียนก็ได้ละ ไม่มีการบังคับ
คนในหมู่บ้านไกลๆไม่ค่อยมีโอกาสที่จะได้เรียน
หนังสือ เพราะการเรียนหนังสือต้องใช้เงินจำนวน
มากพอๆกับแม่จึงให้ทำมาหากินด้วยตนเองมากกว่า
ที่จะเรียนต่อ..หนูคิดแต่ว่าทำงานอะไรจึงจะได้เงิน
และพ้นจากความยากจนไปได้”

(สัมภาษณ์นางสาวจอย เมื่อ 5 มกราคม 2560)

“...ที่หมู่บ้านใกล้กัน มีพี่สาวที่มาทำงานเมือง
ไทย เขาเคยแต่งงานมาแล้วแต่เลิกกันพี่สาวเลยมา
ทำงานในไทย และเมื่อกลับมาเยี่ยมบ้าน เราเอง
รู้สึกว่ามีเงินมากกว่าเดิม จึงได้สอบถามรายละเอียด
ของการทำงานกับพี่เขา จึงมีความสนใจ
และได้ขอให้พี่สาวนั้นพามาทำงานด้วย ...ในการมา
ครั้งนั้นไม่ได้มีคนเดียวยังมีหญิงสาวรุ่นใกล้กันเดิน
ตามมาด้วยทั้งหมดสามคน...”

(สัมภาษณ์นางสาวจอย เมื่อ 5 มกราคม 2560)

จากปรากฏการณ์ที่พบทำให้เชื่อได้ว่ารูปแบบ
หนึ่งของการต้องเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์
นั้นมาจากเครือข่ายที่เป็นกลุ่มคนในสังคมเดียวกัน
เป็นผู้ชักนำ และเมื่อมาถึงยังปลายทางแล้วพบว่า
แรงงานข้ามชาติลาวเหล่านี้ได้ใช้ชีวิตประจำวันอยู่
ที่สถานบริการหรือบางแห่งจะมีการเช่าห้องพักข้าง
นอกให้แรงงานเหล่านี้อาศัยอยู่ ในความสัมพันธ์ที่
พบในส่วนหนึ่งของพื้นที่วิจัยนั้นไม่พบว่ามีการทำร้าย
ร่างกายของแรงงาน แต่มีการสร้างความสัมพันธ์
ผ่านลักษณะทางเครือญาติ โดยต่างฝ่ายต่างพึ่งพา
และเอื้อผลประโยชน์ให้แกกันและกัน แรงงานข้าม
ชาตินี้มีการใช้คำเรียกตัวเองว่า “น้อง” และใช้คำ
แทนสรรพนามของคนอื่นว่า พี่ ป้า น้า อา บางแห่ง
จะมีการเรียกเจ้าของธุรกิจว่า เจ้ หรือ เฮีย หรือ ป้า

กระบวนการกลายเป็นเหยื่อ

แม้ว่าการปฏิบัติที่มีต่อนายจ้างหรือเจ้าของ
ธุรกิจเป็นไปอย่างราบรื่นและไม่มีปัญหา เมื่อมีการ
เข้าตรวจค้นของฝ่ายปกครองหรือตำรวจ นายจ้าง
จะมีการจัดทิศทางในการหลบหนีให้ หาทักทาย
ชั่วคราวให้ อีกทั้งบางแห่งยังมีการประนีประนอม
กับฝ่ายเจ้าหน้าที่ให้อีกด้วย แม้ว่าสถานการณ์ที่เกิด
ขึ้นนี้ไม่ได้ให้ภาพของความรุนแรงของกระบวนการ
ค้ามนุษย์ในพื้นที่วิจัย แต่ทว่าปรากฏการณ์นี้ได้
สะท้อนให้เห็นถึงความย้อนแย้งของการเป็นคนขาย
ขอบ หากจะวิเคราะห์ตามมุมมองของ Sirnes
(1999) พบว่ากระบวนการกลายเป็นขายขอบนั้นมี
กระบวนการต่อรูปภายใต้วาทกรรม คือ (Sirnes,
1999, refer to Andersson, 2003) คือ (1) กรอบ
ความคิดเรื่องความเสมอภาคหรือความไม่เท่าเทียม
(equality/inequality discourse) ในกระบวนการ
ตัดสินความเป็นขายขอบมักมองในแง่ความเหลื่อม
ล้ำทางเศรษฐกิจและสวัสดิการของผู้ได้รับและไม่ได้
รับสวัสดิการ (2) กรอบความคิดเรื่องความปกติหรือ
ความเบี่ยงเบน normality/deviance discourse) ใน
กระบวนการถูกทำให้เป็นขายขอบมักตั้งอยู่บนฐาน
ประสบการณ์และทัศนคติของคนในสังคมนั้นว่า คน
กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมีความเบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐาน
ของสังคม (social norms) และบริบทของชุมชน
(moral community) ที่อาศัยอยู่ (3) กรอบความคิด
เรื่อง “พวกเรา” หรือ “พวกเขา” (us/others discourse)
ในกระบวนการถูกทำให้ เป็นขายขอบมักจะผูกกับ
แนวคิดเรื่องความเป็นรัฐ-ชาติ ที่มีการแบ่งเราแบ่ง
เขา และแบ่งความแตกต่าง ของกลุ่มคนตามอัต
ลักษณ์ วัฒนธรรม และประเพณี ทั้ง 3 วาทกรรมเป็น
สิ่งที่ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมและความไม่เป็น
ธรรมทางสังคม ความเป็น “คนขายขอบ” ของแรงงาน
ข้ามชาติลาวจึงเกิดจากการไม่ได้รัฐโอกาสที่เท่าเทียม
ตกอยู่ในสภาพที่จะจำยอมและต้องอยู่ภายใต้อำนาจ
การควบคุมของนายจ้าง (Potiwan, P., 2010)

แรงงานข้ามชาติลาวที่ย้ายถิ่นมาทำงานยัง
ตกอยู่ในสถานะของ “ผู้ไร้อำนาจ” ในทางเศรษฐกิจ

และการเมือง อันเป็น ผลมาจากการไม่มีทรัพย์สิน และปัจจัยการผลิต การขาดโอกาสทางการศึกษา การเข้าไม่ถึงสิทธิในการใช้ประโยชน์ ต้องตกอยู่ใต้อำนาจของกลุ่มทุนเจ้าของธุรกิจ ตกเป็นเบี้ยล่างทั้งจากกลุ่มทุนเจ้าของธุรกิจและกลุ่มลูกค้าที่มาใช้บริการ อีกทั้งยังต้องตกอยู่ในสถานะหลบเลี่ยงกฎหมายและมีโอกาสในการถูกจับกุม ไม่มีตำแหน่งแห่งหนทางสังคม ถูกกีดกันซ้ำและมีโอกาสที่จะถูกเบียดขับออกจากสังคมได้ตลอดเวลา ซึ่งทั้งหมดนี้ทำให้แรงงานข้ามชาติลาวนั้นตกอยู่ใต้สภาวะที่ต้องยอม โดยไม่รู้ตัวว่าตนเองนั้นได้ตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงทางสังคมและได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการคัดค้าน

อาจกล่าวได้ว่า กระบวนการของการกลาย เป็นเหยื่อของกระบวนการคัดค้านนั้น เกิดจากการสร้างความหมายที่ใช้เรียกคนเหล่านี้ และเกิดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจของสังคมไทย นั่นคือบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่านั้นได้สร้างวาทกรรมของความไว้วางใจให้กับกลุ่มแรงงานข้ามชาติลาว และในขณะเดียวกันได้สร้างความเป็นอื่นให้ด้วย เช่น การบอกว่าเขาเหล่านี้เป็นแรงงานต่างด้าวที่เข้ามาอย่างผิดกฎหมายที่สามารถทำงานและสร้างรายได้ได้ในขณะนี้ได้เป็นเพราะความเมตตาจากนายจ้าง โดยเห็นว่ากลุ่มเขาเหล่านี้เป็นญาติพี่น้องที่ต้องให้การดูแลและช่วยเหลือ

สิ่งที่เกิดขึ้นนี้ได้กลายเป็นวาทกรรม (discourse) หรือการนิยามความหมายเชิงอำนาจที่ผลักดันให้คนที่ต้องตกอยู่ใต้สภาวะจำยอมต้องอยู่ในสภาวะที่เรียกว่า สภาวะชายขอบของสังคม (marginality) เท่ากับเป็นกระบวนการกีดกันให้แรงงานข้ามชาติเหล่านี้ไม่ได้รับรู้ถึงสิทธิอันพึงมีพึงได้ของตนเองและไม่ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม แต่ถึงอย่างไรก็ตามภาครัฐนั้นได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของแรงงานข้ามชาติและการให้ความช่วยเหลือเพื่อไม่ให้ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการคัดค้านข้ามชาติ จึงได้กำหนดให้มีแนวทางของการปฏิบัติ เช่น การรับรองสถานะแรงงานข้ามชาติให้

เป็นบุคคลที่สามารถจะทำงานและอยู่อย่างถูกกฎหมายในประเทศไทย โดยมีการสำรวจและให้นายจ้างนั้นจดทะเบียนรับรองสิทธิให้ แต่แม้จะมีการให้ความช่วยเหลือจากภาครัฐอย่างไร สถานะของกระบวนการคัดค้านก็ยังมิให้เห็นได้โดยทั่วไป ซึ่งไม่ได้ห่างหายไปจากสังคมได้อย่างสิ้นเชิง

สรุปผลการวิจัย

การศึกษานี้พบว่า การเคลื่อนย้ายเข้ามาทำงานบริการของแรงงานข้ามชาติลาวนั้นเป็นปรากฏการณ์ที่มีมาอย่างต่อเนื่องโดยมีเครือข่ายการจัดหาอย่างเป็นระบบ มีปัจจัยด้านเพศภาวะในสังคมวัฒนธรรมของลาว ผลักดันให้แรงงานข้ามชาติเหล่านี้ต้องพลิกผันตนเองเข้าสู่อาชีพขายบริการทางเพศ ด้วยเหตุผลหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม การตกอยู่ใต้สภาวะไร้อำนาจในการต่อรอง การเป็นคนชายขอบในประเทศปลายทาง และแม้ว่าการเข้ามาทำงานนี้จะส่งผลให้ฐานะทางเศรษฐกิจของตนเองดีขึ้น แต่การดำเนินชีวิตอยู่ในประเทศไทยด้วยสถานะ ผิดกฎหมาย ทำให้ผู้หญิงเหล่านี้ต่างตกอยู่ในสถานะคนชายขอบในที่ต้องจำยอมทุกด้านเพื่อแลกกับการมีชีวิตอยู่ในประเทศไทยเพื่อผลตอบแทน ไม่สามารถที่จะเกี่ยงงานได้และไม่สามารถต่อรองเรื่องค่าตอบแทน การถูกกระทำรุนแรงทางเพศจากลูกค้า แรงงานข้ามชาติเหล่านี้ไม่ได้รับรู้เรื่องสิทธิและการคุ้มครอง อีกทั้งไม่ได้รับการบริการจากภาครัฐ แม้เกิดการเจ็บไข้ได้ป่วยก็ไม่สามารถเข้ารับการรักษายาบาลจากภาครัฐได้ ต้องอาศัยนายจ้างดูแลและหายมารักษา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแต่ทำให้แรงงานข้ามชาตินี้เป็นหนี้บุญคุณ และจำเป็นต้องทดแทนหรือตอบแทนบุญคุณนายจ้างอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

เอกสารอ้างอิง

- Andersson, Matte. (2003). Immigrant Youth and the Dynamics of Marginalization. *Young*, 11(1), 74-89. Retrieved 17 March 2017, from <http://you.sagepub.com/content/11/1/74>.
- Boissevain, J. (1974). *Friends of Friends: Network, Manipulators and Coalitions*. Oxford: Brasil Blackwell.
- Boissevain, J. & Mitchell, J. C. (1973). *Networking Analysis: Studies in Human Interaction*. The Hague: Mouton Co.
- Castles, S., & Miller, M. (1993). *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. Macmillan Press: Hampshire and London.
- De Jong, G. F., & Fawcett, J. T. (1981). *Motivations for Migration: An Assessment and A Value-Expectancy Research Model*. In Migration decision Making. G.F. De Jong and Gardner (Eds). New York: Pengamon Press.
- Denzin, N. K. (1970). *The Research Act Sociology: A Theoretical Introduction to Sociological Methods*. London: The Butterworth Group.
- Khon Kaen Provincial Industry Office. (2007). *Khon Kaen Economic and Commercial Information*. Retrieved October 8, 2016, from <http://www.moc.go.th/opscenter/kk/sheet.html>.
- Maxwell, J. A. (1992). Understanding Reliability and Validity in Qualitative Research. *Harward Educational Review*, 62(3), 279-300.
- McMillan, J. H. & Wergin, J. F. (2002). *Understanding and Evaluation Education Research*. 2nd ed. Upper Saddle River, New Jersey: Pearson Education, Inc.
- McMillan, J. H. & Schumacher, S. (1997). *Research in Education: A Conceptual Introduction*. 4th ed. New York: Longman.
- Patton, M. Q. (1990). *Qualitative Evaluation and Research Methods*. 2nd ed. California: SAGE Publications.
- Potiwan, Piyaluk. (2010). The Marginalization Processes of the Transgender. *Khon Kaen University Graduated Journal*, 10(1), 66-77.